

Zajednički europski referentni okvir za jezike — prednosti i ograničenja

Marina Bergovec

U Opatiji je 19. i 20. listopada održan međunarodni znanstveni skup u organizaciji IATEFL — TEA SIG. Programski je bio zamišljen kao propitivanje uspješnosti upotrebe zajedničkoga europskoga referentnoga okvira u nastavi različitih stranih jezika, s otvorenim pozivom na kritičko promatranje rezultata.

0. Uvod

Unutar organizacije IATEFL djeluje skupina stručnjaka koja se (osim poučavanjem i učenjem poglavito inojezičnoga engleskoga) posebno bavi ispitivanjem, vrjednovanjem i procjenjivanjem jezičnoga znanja: *International Association of Teachers of English as a Foreign Language — Testing, Evaluation and Assessment Special Interest Group*. Ove su 2007. godine odabrali Opatiju kao mjesto održavanja maloga, ali vrlo važnoga međunarodnoga skupa o prednostima i nedostacima Zajedničkoga referentnoga europskoga okvira za jezike. Skup je naslovljen *Common European Framework of Reference for Languages (CEFRL): Benefits and Limitations*. Plenarni su predavači bili stručnjaci u području poučavanja i provjere jezičnoga znanja. Ovaj dvodnevni skup (19. i 20. listopada) bio je izrazito bogat predavanjima i radionicama u kojima su se o tako specijaliziranoj temi mogla čuti zaista raznolika iskustva.

0.1. ZEROJ (engl. *CEFRL*)

Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, engleskom kraticom *CEFRL* ili samo *CEF*, prvi put je objavljen 2001. Sadrži smjernice koje je Vijeće Europe izradilo zajedno s ustanovama ALTE (Udruga jezičnih ispitnih centara u Europi) i EAQUALS (Europska udruga za kvalitetne jezične usluge). Željelo se na objektivnan način opisati ostvarenja učenika različitih stranih jezika diljem Europe. Glavni mu je cilj održavanje visokih kriterija poučavanja i provjeravanja znanja stranih jezika primjenjivih na sve europske jezike. Zajednički europski referentni okvir za jezike preporuča se kao temeljni kriterij vrjednovanja

postignute razine jezične sposobnosti, odnosno jezične kompetencije. Jedan je od temeljnih dokumenata Europska jezična mapa koja se sastoji od tri dijela: Jezične putovnice, Jezične biografije i Dosjea.

Na hrvatskome je CEFRL objavljen 2005. kao *Zajednički europski referentni okvir za jezike — učenje, poučavanje i vrednovanje* (Zagreb, Školska knjiga). Skraćeno se naziva različito: Zajednički referentni okvir, Zajednički europski okvir, Europski referentni okvir, Referentni okvir ili referentni okvir, samo Okvir, a hrvatskom kraticom ZEROJ (na doktorskome studiju Glotodidaktike). Bit je Okvira u postavci da se usvajanje znanja jezika odvija u pet jezičnih djelatnosti koje su sve jednako važne: jezične strukture (ili gramatika i vokabular), čitanje, pisanje, slušanje i govor. S tom bi pretpostavkom trebalo početi svako poučavanje kao i ispitivanje stranoga jezika. Tri su glavna stupnja: A, B i C, a prema njima se učenici koji ovladavaju svakim od tri glavna stupnja nazivaju kao u (1).

- (1) A — temeljni korisnik (engl. *Basic User*)
- B — samostalni korisnik (engl. *Independent User*)
- C — iskusni korisnik (engl. *Proficient User*)

Svaki se od glavnih stupnjeva grana na dva, pa postoji ukupno šest osnovnih razina koje Okvir opisuje u općenitoj ljestivici, tablicama za samoprocjenu i mnogim drugim tablicama jezične sposobnosti na šest razina, navedene su u (2).

- (2) A1 — pripremni stupanj (engl. *Breakthrough*)
- A2 — temeljni stupanj (engl. *Waystage*)
- B1 — razvojni stupanj (engl. *Threshold*)
- B2 — samostalni stupanj (engl. *Vantage*)
- C1 — napredni stupanj (engl. *Effective Operational Proficiency*)
- C2 — vrsni stupanj (engl. *Mastery*)

Prema rezultatima istraživanja švicarskih stručnjaka (treba napomenuti da je Švicarsko nacionalno vijeće za znanstvena istraživanja izradilo i stupnjevalo opisivače) predlaže se i ljestvica s većim brojem: devet ili više ravnomjernih stupnjeva. Veći broj predloženih stupnjeva nastaje time što se pojavljuju kao međustupnjevi, posebno u kontekstu učenja (CEF 2001: 31–33, ZEROJ 2005: 31–33).

1. Prvi dan skupa

Prvoga su dana održana tri pozvana predavanja uglednih stručnjaka u ovoj području. Sva su pokazala da se Zajednički europski referentni okvir može rabiti i na neprimjeren način, posebno ako se ne shvati što on doista jest, a što nije.

1.1. Pozvana predavanja

Uvodno plenarno predavanje održala je Kari Smith, profesorica na Sveučilištu u Bergenu u Norveškoj, gdje je voditelj odjela za obrazovanje učitelja. Njime je na zanimljiv način sagledala ulogu učitelja u nastavnome procesu postavljajući pitanje imaju li učitelji dovoljno profesionalne samostalnosti i slobode ako se u obzir uzmu svi izvanjski okviri koji su mu nametnuti (kao npr. Zajednički europski referentni okvir). Predavačica smatra, a svoj stav podupire istraživanjima i literaturom, da se takvim smjernicama ugrožava sloboda učitelja u nastavnome procesu, što u konačnici rezultira njihovom smanjenom profesionalnom odgovornošću. U tome kontekstu promatra i Zajednički europski referentni okvir — je li on stvarno samo referentni okvir koji ostavlja dovoljno prostora učitelju za samostalne kontekstualizirane odluke ili je postao normativni (preskriptivni) okvir koji tu slobodu ograničava.

Drugo plenarno predavanje toga dana održao je Keith Morrow, urednik časopisa *English Language Teaching Journal* (kraticom *ELT Journal*, Dnevnik poučavanja engleskoga) koji izlazi četiri puta godišnje. On je i urednik knjige *Insights from the Common European Framework* (Uvidi na temelju Zajedničkoga europskoga okvira), izdane 2004. kao uvod i vodič kroz Zajednički europski referentni okvir. U njoj objašnjava kako je CEF nastao navodeći da je on proizvod težnja Vijeća Europe tijekom više od četrdeset godina. Svojim je predavanjem (naslovljenim *The Four Big Issues of the CEF*) obrazložio kako četiri temeljna faktora Okvira, a to su učenici, jezik, razine te procesi poučavanja i učenja, utječu na rad učitelja i ispitivača. Učenici su međusobno različiti u predznanju, motivaciji i strategijama učenja i pitanje je kako doskočiti tim različitostima u nastavi, u oblikovanju nastavnih i ispitnih materijala. Koji jezik uvrstiti u nastavni materijal? Poklapa li se on s onima opisanima u Okviru? Autor smatra da konačnu ocjenu jezične sposobnosti (od A1 do C2) treba sagledati kao niz izjava o tome što tko može učiniti. Te izjave tipa *moгу...* (engl. *can do statements*) niz su jezičnih vještina kojima je tko uspio ovladati. Istaknuo je da je glavna ideja referentnoga okvira potaknuti svjesnost učenika o procesu učenja, kao svjesnost i učitelja o procesu poučavanja.

Treće plenarno izlaganje održala je sama koordinatorka TEA SIG-a Zeynep Urkun, profesorica na Sveučilištu Sabanci u Istanbulu. Ona je prikazala primjenu Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira na ispitivanjima jezične sposobnosti u različite svrhe i u sastavljanju udžbenika. Pri tome se oslanjala na vlastita iskustva koja je imala u svojoj ustanovi — Jezičnome fakultetu (*School of Languages*) Sveučilišta Sabanci. Istaknula je kao negativan primjer kako pojedini izdavači za svoje udžbenike tvrde da

su ova ili ona razina prema CEF-u izjednačujući tako razinu postignuća i udžbenike koji služe za učenje.

1.2. Izlaganja i radionice

Prvi je dan bio bogat radionicama koje su se održale u tri sekcije, od kojih su se istovremeno održavala i izlaganja od 45 ili 90 minuta. Izlagači su bili iz Slovenije, Hrvatske, Turske, Njemačke, Italije i Egipta.

Prva sekcija bavila se temom Okvira i oblikovanja jezične mape u nastavi engleskoga jezika za studente ekonomije u Mariboru, zatim analizom tipičnih odstupanja hrvatskih učenika engleskoga jezika na razini B1 pri pisanju eseja na engleskome jeziku, te kako učitelji jezika mogu iskoristiti izjave tipa *možu...* iz *Okvira za motivaciju učenika*, njihovo praćenje i ocjenjivanje vlastitoga napretka.

Druga sekcija bavila se mogućnostima ocjenjivanja jezične sposobnosti mladih učenika i kandidata za poslovne škole koristeći se izjavama tipa *možu...* U trećoj sekciji izlagači su se osvrnuli na problem standardizacije testova prema razinama *Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira* kao i na probleme na koje nailaze pri testiranju već poznatim međunarodnim ispitima TOEFL i IELTS.

2. Drugi dan skupa

Drugoga su dana održani plenarno predavanje, izlaganja, radionice i završna sesija s pozvanim predavačima u obliku svojevrsnoga okrugloga stoga. Posebno je za namjenu časopisa Lahor važno što su održana izlaganja o hrvatskome kao stranome jeziku u okviru dijela naslovljenoga *CEFR in Croatian L2 Courses*.

2.1. Plenarno predavanje

Drugi je dan započeo plenarnim predavanjem Davea Allana, ravnatelja Instituta za jezično obrazovanje u Norwichu (*Norwich Institute for Language Education*) koji je isticao važnost Okvira kao polazišta u određivanju i primjeni određenih standarda u poučavanju engleskoga jezika. Na svom je iskustvu pokazao kako se taj referentni okvir može iskoristiti kao smjernica u oblikovanju kurikulumu, osmišljavanju materijala za nastavu, kao poticaj samostalnosti učenika i učitelja te njihovom osvještavanju nastavnoga procesa. Osvrnuo se i na važan doprinos Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira na području usavršavanja računalnih testova (*Computer Adaptive Tests*, kraticom *CATS*). Unatoč tomu što je to bilo predstavljeno kao plenarno predavanje, predavač ga je u drugome dijelu osmislio kao ra-

dionicu gdje su svi sudionici bili pozvani na aktivno sudjelovanje i kritičko prosuđivanje raznih iskustava s Okvirom.

2.2. Izlaganja i radionice

Izlaganja i radionice drugoga dana također su bile podijeljene u tri sekcije. U prvoj sekciji izlagačica iz Rijeke prikazala je upotrebu referentnoga okvira u osnovnoškolskoj nastavi engleskoga jezika, točnije kako izjavama tipa *možu...* motivirati učenike na samosproscjenu vlastitoga jezičnoga napretka. Izlagačica iz Turske opisala je kako su u *Školi za jezike Sveučilišta Sabanci* iskoristili *Zajednički europski referentni okvir za oblikovanje kurikuluma* te na koje su probleme pri tome nailazili. I dok se u nekim prethodnim izlaganjima spominjao kako *Zajednički europski referentni okvir* može sputavati, dvije su izlagačice iz Italije izložile kako su učiteljima za poučavanje pisanja na drugome jeziku za razine B1/B2 i C1/C2 potrebne jasnije smjernice i kriteriji.

U drugoj sekciji mlada profesorica iz Turske predstavila je zanimljiv način praćenja jezičnoga napretka studenata u *Školi za jezike Sveučilišta Sabanci* u Turskoj putem posebno osmišljenoga računalnoga programa u koji studenti sami bilježe svoj napredak pomoću izjava tipa *možu...* Izlagačice iz Rumunjske pokazale su mogućnosti primjene tih izjava *Zajedničkoga europskoga referentnog okvira* u nastavi jezika s posebnim naglaskom npr. na poslovni jezik. Iskustva dviju učiteljica engleskoga jezika u primjeni programa engleskoga jezika u državnim školama te rezultati ankete provedene među učiteljima engleskoga jezika u državnim školama o programu engleskoga jezika kao pedagoškom sredstvu bile su teme posljednjega izlaganja u toj sekciji.

Treća i posljednja sekcija tematizirala je problem procjene jezičnoga znanja. U prvome su se izlaganju izlagačice usredotočile na procjenu razine govorne vještine. U drugome, koji se sastojao od izlaganja i radionice, izlagačice sa Sveučilišta u Zagrebu (Zrinka Jelaska, Mirna Valdevit, Sanda Lucija Udier, Lidija Cvikić i Marina Bergovec) opsežno su prikazale primjenu *Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira* u tečajevima hrvatskoga kao stranoga u dva različita sveučilišna programa. Prvi je Sveučilišna škola hrvatskoga jezika i kulture, a drugi Croaticum. Oni se razlikuju u broju nastavnih sati i metodama poučavanja, u razinama poučavanja, silabusu i procjenjivanju jezičnoga znanja, uključujući i prijamne ispitne materijale koji služe za procjenu jezične razine. Autorice su navele i primjere procjenjivanja jezičnoga znanja i s nekih individualnih tečajeva, a posebno su pokazale i poteškoće u primjeni *Okvira* na inojezični hrvatski u odnosu na jezične razine i gramatičku ovladanost.

2.3. Završna sesija

Skup je završen plenarnom sesijom na kojoj su bili prisutni svi pozvani izlagači s ciljem da zajedno s ostalim sudionicima i izlagačima zaključe koje su prednosti, a koji nedostaci Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira za jezike. U vrlo angažiranoj raspravi zaključilo se da Zajednički europski referentni okvir za jezike koristan u uobličavanju procesa poučavanja i učenja jezika, oblikovanju kurikuluma, osmišljavanju nastavnih materijala te poticanju samostalnosti učenika i učitelja. Kao glavni nedostatak navodila se neprimjenjivost nekih izjava tipa *mogu...* na konkretni jezični program te se naglašavala potreba za prilagodbom opisivača određenomu jezičnomu programu i jeziku. Na samom kraj sesije sudionike je razveselila bogata tombola u kojoj se podijelilo mnoštvo stručnih knjiga i priručnika, ali i nekoliko većih nagrada, kao što su tečajevi u Dublinu te Norwichu (jednu je dobila i sudionica koja sudjeluje u izradi nacionalnih ispita iz engleskoga jezika).

3. Zaključak

Tijekom samo dva dana održavanja skup je mnogobrojnim i raznovrsnim radionicama i predavanjima pružio učiteljima, mentorima, znanstvenicima i ispitivačima uvid u različita iskustva u primjeni Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira za jezike. Ona će pomoći svim sudionicima da oblikuju vlastiti stav o toj relativno mladoj pojavi u nastavi jezika. Pisani radovi skupa bit će objavljeni u zborniku, čiji se izlazak očekuje u travnju 2008. godine.

Posebno je bilo vrijedno što su skupu pristustvovali i djelatnici Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja, kao i neki članovi jezičnih stručnih radnih skupina u projektu izrade nacionalnih ispita i državne mature, uključujući i skupinu za hrvatski jezik. Oni će spoznaje stečene na ovome skupu moći ugraditi u vrjednovanje jezičnoga znanja na državnoj razini, što će koristiti našem cijelomu obrazovnomu sustavu.

Osim toga, sudjelovanje stručnjaka koji se bave ovladavanjem inojezičnim hrvatskim, njegovim poučavanjem i procjenjivanjem, na poseban je način učinilo ovaj skup međunarodnim. Pokazalo se da se udruga IATEFL — TEA SIG širi i na procjenjivanje znanja manjih jezika, ne samo engleskoga.